

Žvilgsnis į dailininko asmenybę ir kūrybą – po 30 metų

SKAITYMO MALONUMAS

Perskaityta per vieną naktį tarsi įdomiausias trileris. Tokiais žodžiais naują knygą apie kupiškėną dailininką Boleslovą Motuzą-Matuzevičių „Trys gyvenimo spalvos“ apibūdino pirmi jos skaitytojai. Ši knyga spalio 19 dieną pristatyta ir Kupiškio viešojoje bibliotekoje. Čia dalyvavo dailininko sūnus Gediminas, kiti artimieji, dailėtyrininkė Vaidilutė Brazauskaitė-Lupeikienė, knygos dizaineris, leidyklos „Ex Arte“ direktorius Donaldas Andziulis. Tai buvo paskutinis renginys laikinose bibliotekos patalpose Krantinės gatvėje.

Iš kairės: knygos dizaineris Donaldas Andziulis, dailėtyrininkė Vaidilutė Brazauskaitė-Lupeikienė ir Gediminas Motuza per knygos apie dailininką Boleslovą Motuzą sutiktuves Kupiškėje.

Banguolė
ALEKNIENĖ-ANDRIJAUSKĖ

PAKEITĖ DAILININKO SUVOKIMĄ

Svečiai į renginį atskubėjo pasibaigus ekskursijai po Kupiškį ir Zuntę, kurioje užaugo B. Motuza.

Renginio vedėja Kupiškio viešosios bibliotekos darbuotoja Lina Matiukaitė pabrėžė, kad knyga „Trys gyvenimo spalvos“ išskirtinė. Iki šiol apie B. Motuzą buvo tik Kupiškio etnografinio muziejaus išleistas katalogas „Nupieštas gyvenimas“ dailininko šimtųjų gimimo metinių proga (2010 metais).

„Ši knyga pakeitė šio dailininko kūrybos suvokimą. Iki šiol ji žinijome tik kaip peizažų ir portretų kūrėją. Knygoje atsiskleidžia ir dramatiškas menininko gyvenimas, jo sugebėjimas sunkiomis sąlygomis kurti, nepasiduoti“, – kalbėjo L. Matiukaitė.

Anonsuodama knygą ji sakė, kad būsimasis dailininkas gimė per 1910 metų Kūčias į Rygą nuovargo ir skurdo pabėgusių kupiškėnų šeimoje. 1918 m. su tėvais sugrįžo į Kupiškį, gyveno Zuntėje, 1928 m. baigė Kupiškio progimnazijos keturias klases. Tais pačiais metais įstojo į Kauno meno mokyklą. Profesorius Juozas Mikėno mokymas, studijavo grafiką, dekoratyvinę tapybą.

B. Motuza pateko į pagrindinės kairuoliškų politinių pažiūrų asmenų veiklos įtaką, įstojo į Lietuvos komunistų partiją (LKP).

1935 m. iš pagrindinės LKP vadovybės gavo paliepiamą važiuoti į Maskvoje rengiamus mokymus. Ten reikėjo patekti nelegaliai,

todėl įtarus šnipinėjimu Sovietų Sąjungos tarnybų jis buvo suimtas, nuteistas ir įkalintas Uchtos-Ižmos lageriuose, ten praleido dešimt metų. Nežmoniškomis sąlygomis, sunkiai susižeidęs sugebėjo išlikti ir net kurti: tapyti, rašyti eiles ir „Išgyvenimo dienoraštį“, į Lietuvą parsivežė netgi tapybos darbų. Apie sudėtingą ir permainingą gyvenimą lageryje ir jau sugrįžus į Lietuvą, kūrybą pasakoja pats dailininkas dienoraščio ir kitų užrašų, laišku, kurje sudaro didžiąją knygos dalį, žodžiais ir kūrinių, kurių čia reprodukuota per šimtą penkiasdešimt. Tekstą papildė knyga parengusio menininko sūnaus Gedimino Motuzos išsamūs komentarai ir paaiškinimai.

SŪNUS APIE TĖVĄ IR KNYGĄ

G. Motuza, geologijos profesorius, papasakojo, kodėl atsirado ši knyga. Jis nėra šios knygos autorius, tik sudarytojas.

„Mano tėvo didžioji archyvo dalis saugoma pas mane.

Norėjome tėvo palikimą išsaugoti, kad jis nedingtų, nepasimestų jo laišakai, dienoraščiai ir kiti dokumentai. Viską reikėjo surinkti, sudėlioti. Esu dėkingas Vaidilutei už pagalbą.

Prieš 112 metų gimęs dailininkas dabar Lietuvoje mažai kam žinomas. Bet kraštiečiai jį visada prisiminė. Čia jis gyveno, atvažiudavo į įvairius renginius. Jam buvo suteiktas Kupiškio rajono Garbės piliečio vardas. Keletą jo darbų turi Kupiškio etnografinis

muziejus. Po vieną yra Viešojoje bibliotekoje ir Uoginiuose Adomo Petrausko muziejuje.

Tėvas save laikė kupiškėnu. Norėjo būti muzikantu, bet neteko piršto ir todėl stojo į Kauno meno mokyklą. Pradėjo mokslus nuo grafikos, o baigė kaip monumentalistas, freskos ir mozaikos specialistas. Meną jis laikė pagrindiniu savo pašaukimu.

Sunkūs metai jam buvo iš lagerio sugrįžus į Lietuvą. Tėvui neleido gyventi Vilniuje. Sunkiai teko šeimai pelnyti duoną, išlaikyti šeimą. Tuometinė darbų atrinkimo parodoms tvarka ir vertinimas tėvui buvo nepriimtina, žeminanti procedūra.

Jis netapė teminių kompozicijų kolkiečių, darbininkų temomis, kaip reikalavo to meto konjunktūra. Todėl mažai dalyvaudavė parodose.

Tapė peizažus, portretus. Jam artima gamta. Jo diplominis darbas buvo mozaika „Kristaus galva“ Kauno Dievo kūno bažnyčioje, kita įspūdinga 4 metrų aukščio mozaika yra Ukmergės bažnyčioje.

Pirma jo kūrybos ir gyvenimo spalva – lagerio laikų darbai (mėnulio, šiaurės peizažai). Po sužeidimo pakliuvo į išskirtines sąlygas, kur galėjo dirbti, tapyti. Jo dirbtuvė buvo šalia ligoninės. Ten sukūrė apie 150 tapybos darbų.

Juos po truputį perduodavo pasaugoti gydytojams, kurie į lagerį ateidavo iš laisvės.

Prieš važiuodamas namo susirinko. Jiems gabenti buvo pasidarys specialią tūtą. Į ją suvyniotus

darbus sudėjo ir parsivežė.

Antra spalva – tai darbai, tapyti sugrįžus iš lagerio ir labai sunkiai čia gyvenant. To meto kūryboje vyrauja minorinės, liūdnos gaidos, tamsios spalvos.

Trečios spalvos laikotarpis prasidėjo, kai jis buvo reabilituotas. Tada visai kitaip pradėjo dirbti. Kūryboje atsirado daugiau spalvų, lengvumo, optimizmo.

Kūrybinį tėvo palikimą sudaro per 1 tūkst. tapybos darbų, dar keli šimtai mažos tapybos darbų, daugybė akvarelių, grafikos darbų, piešinių, heraldikos. Jis sukūrė Kupiškio herbą. Didžioji darbų dalis yra Lietuvos dailės muziejuje.

Knygos pagrindas dienoraščiai, kuriuos tėvas nuosekliai rašė dvidešimt metų. Apie save pasakoja jis pats. Ši knyga yra jo pristatymas visuomenei ir turi išliekamąją vertę, – kalbėjo dailininko sūnus G. Motuza.

IŠSKIRTINIS DIZAINAS

Knygos dizaineris D. Andziulis sakė, kad meno albumai, kūrybos monografijos turi nusistovėjusius savo dizaino kanonus. Ši knyga iš dalies juos laužo. Netikėtus jos turinys.

„Perskaitęs suvokiau, kad ši knyga negali būti klasikinis monografinis leidinys, kurio iliustravimas ir sudarymas būtų paremtas klasikiniiais monografijos ar biografines knygos standartais.

Atrinkdami darbus rėmėms poreikių atskleisti tam tikrus faktinius dalykus, vietovių vaizdus ir kitus aspektus.

Būtų buvę dėliojamos iliustracijos kitaip, jei būtų norima tik grynai reprezentuoti dailininko kūrybą.

Knyga įrišta rankiniu būdu. Toks sprendimas priimtas dėl to, kad dailininko lagerio laikų užrašai, sąsiuviniai, dienoraščiai buvo įrišti rankiniu būdu.

Norėjome turėti formos ryšį tarp senųjų realiųjų ir naujos knygos. Be to, rankinis rišimas atpalaiduoja knygos bloką. Dėl to ši knyga visiškai atsiverčia per du puslapius, žiūrėdami tapybos darbų reprodukcijas išvengiame nematomos zonos ir matome visą jų formatą. To negalima išvengti, kai knygos rišamos mašininio būdu,

kai knygos blokas stipriai suspaudžiamas.

Knygoje Boleslovo mintys neredaguotos. Taip specialiai padaryta, kad būtų išlaikytas autentiškumas, labiau atskleista dailininko asmenybė, – teigė knygos dizaineris.

L. Matiukaitė papildė, kad B. Motuza išvertė lagerio sunkumus padėjo ir meilė ligininėje dirbusiai slaugytojai Elgai. Ji buvo latvė. Pirmas jų sūnus Augustas mirė keturių mėnesių. Į Lietuvą su vyru grįžusi Elga jau po širdimi nešiojo Gediminą. Vėliau šeima susilaukė dukros Elgos.

IR MENININKAS, IR KANKINYS

Dailėtyrininkė V. Brazauskaitė-Lupeikienė parašė įvadinį knygos straipsnį „Dramos ir odisejos“.

Pasak jos, tai ne tipiškas leidinys, ne menotyris, bet tuo ir įdomus. B. Motuza čia atsiskleidžia kaip labai romantiškas, dramatiško likimo žmogus. Šio menininko kūryba išties dalijasi į beveik taisyklingas tris dalis.

„Aš tik parašiau šiai knygai labai glaustą menotyrynę apžvalgą. Išskyrčiau tris kūrybos etapus. Pasikalbėjau su vyresnės kartos dailininkais, kurie pažinojo B. Motuzą. Deja, mano kartos dailėtyrininkai nelabai prisimena tokį dailininką. Profesorius tapytojas Arvydas Šaltenis jį pamena. Dalyvavo šių knygą pristatant Vilniuje, Martyno Mažvydo bibliotekoje.

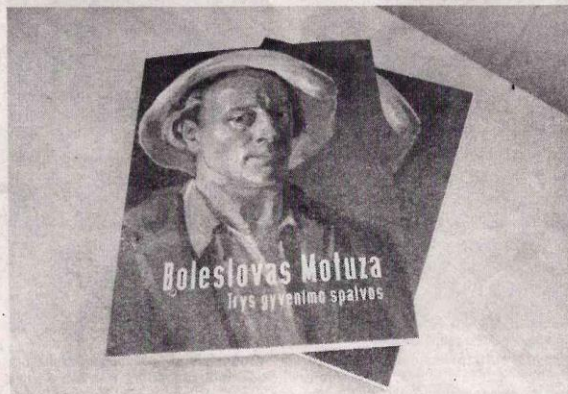
Šis menininkas dėl savo biografijos yra išskirtinis Lietuvos meno istorijos kontekste ne tik kaip tapytojas ir monumentalistas, bet ir kaip menininkas kankinys.

Į tas dramatiškas gyvenimo peripetijas pakliuvęs neatsitiktinai. Anuomet daug menininkų, ne tik Lietuvoje, bet ir Prancūzijoje, Italijoje, Vokietijoje buvo pasidavę lygybės ir brolijos idėjoms. Per savo romantiškumą, teisybės siekį jis pakliuvo į tas odisejas.

Daugiau minčių sukėlė jo kūryba griežto režimo lageryje, kur sudėtingais būdais, slapčia gavęs drobės, dažų, jis tapė, o tai buvo neleistina.

Unikalūs atvejais, kad tie darbai nepražuvo, kad jis juos sugebėjo atsivežti į Lietuvą.

Nukelta į 9 p.

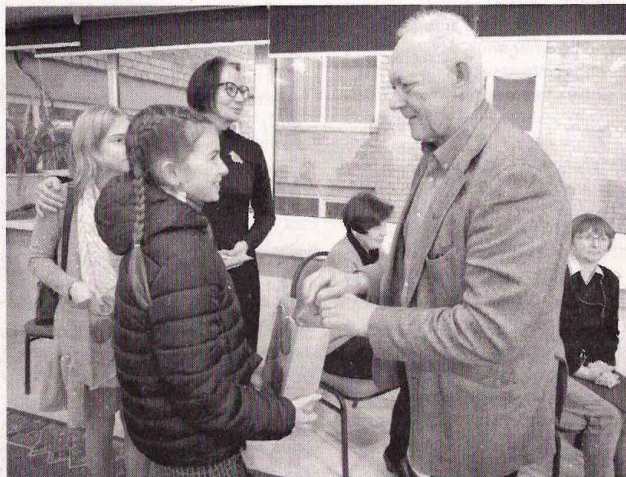

Autorės nuotraukos

Gediminas Motuza (ketvirtas iš dešinės) su sūnumi ir artimais per renginį Kupiškėje.

Žvilgsnis į dailininko asmenybę ir kūrybą – po 30 metų

Renginyje muzikavusioms dviem Ugnėms ir jų mokytojai Editai Dobrickienei padėjo Gediminas Motuza. Banguolės Alekniešės-Andrijauskės nuotrauka

Atkelta iš 6 p.

„Kūryba, kuri padėjo jam išverti siaubą, šaltį, nepriteklių ir asmenybės pažeminimą, atskleidžia romantišką, jautrų, melancholišką, labai jaučiantį gamtą žmogų. Jo tekstuose yra poetinių apibendrinimų. Pasidaro aišku, kodėl tie jo darbai panašūs į XIX a. vokiečių romantikų tapybos darbus, t. y. klasikinės kūrybos etapus. B. Motuzai imponavo ir M. K. Čiurlionio tapyba. Grįžęs į Lietuvą B. Motuza džiaugėsi gavęs progą dėstyti tuometiniame dailės institute. Dėstė piešimą architektams. Jo mokiniai buvo architektai Nasvyčiai. Bet valdžios nurodymas, kad būtų tremtiniai ir kaliniai negali dėstyti aukštosiose mokyklose, šią galimybę iš dailininko atėmė.

Labai gerbiu šį dailininką, kad jis nepataikavo tuometinei valdžiai, netapė revoliucijų, demonstracijų. Nuėjo apolitiškumo kryptimi. Tapė peizažus, natūrmortus, portretus. Taip save buvo galima išreikšti kaip tapytojui, ieškoti naujų formų ir išsaugoti orumą. Bet liko be metinių parodų, nes

tokių dailininkų tuometinė meno taryba į jas neatrinkdavo“, – sakė dailėtyrininkė.

Vis dėlto, pasak sūnaus Gedimino, tėvui teko piešti transparentus ir Lenino, Stalino ir viso politbiuro portretus.

Kažkaip pragyvenimui reikėjo užsidirbti. Žinoma, tai nebuvo parodiniai darbai.

VAIKYSTĖS PEIZAŽAI IR RETROSPEKTYVA

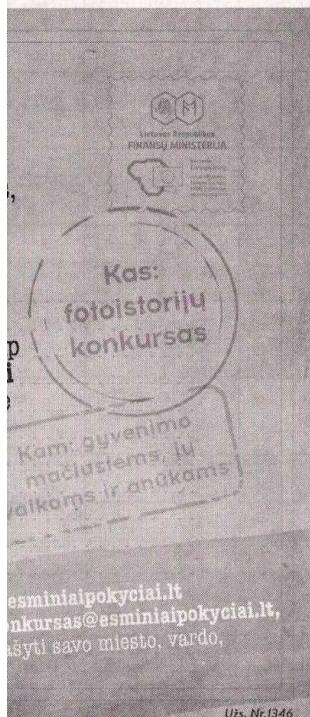
Pasak V. Brazauskaitės-Lupeikienės, vėliausiu kūrybos laikotarpiu B. Motuza džiaugėsi išlaidavėjusių potėpiu, įvairesne spalvine gama.

„Apsilankiusi Kupiškyje, Zunteje, suprantu, kodėl dailininką traukė peizažinė tapyba. Mat tai išraiškinga vieta, iš kurios atsiskleidžia fantastiška panorama su upeliais, kalvelėmis ir iš visų pusių matoma Kupiškio bažnyčia. Tokioje aplinkoje tik tarpai menininkams. Važinėdamas po Lietuvą su kraštotyrinėmis ekspedicijomis B. Motuza padarė didelį darbą, fiksuodamas pieštuku, tušu, flo-masteriu etnografinius peizažus. Jie jau išnykę, bet liko dailininko darbuose. Tai vertinga medžiaga“, – reziumavo dailėtyrininkė.

Per knygos apie dailininką B. Motuzą „Trys gyvenimo spalvos“ pristatymą demonstruotos jo darbų dokumentų nuotraukos.

Peržiūrėtas mėgėjiškas biržiečio kraštotyrininko Jono Dagilio filmas apie 1990 metais vykusį B. Motuzo personalinės parodos atidarymą tuometiniuose Vilniaus parodų rūmuose.

Buvo galima išgirsti gyvą menininko balsą. Dailininkas mirė 1990 metų lapkričio 11 dieną. Taip pat parodyta ištrauka iš nufilmuotos jo pomirtinės mažų tapybos darbų parodos Vilniuje, kur jo sūnus Gediminas viešai pasižadėjo išsaugoti kūrybinį tėvo palikimą ir su juo supažindinti visuomenę. Šis pažadas įvykdytas po 30 metų.

Užs. Nr.1346

